

DOI <https://doi.org/10.51647/kelm.2023.5.41>

ZASADY PRAWNE DZIAŁALNOŚCI ASYSTENTA SĘDZIEGO W ZAKRESIE ORGANIZACYJNEGO WSPARCIA PROCESU SĄDOWEGO

Oleksandr Shaparenko

*aspirant Katedry Prawa Policyjnego
Narodowej Akademii Spraw Wewnętrznych (Kijów, Ukraina)
ORCID ID: 0009-0007-3713-3789
Sashokshaparenkoo@ukr.net*

Artykuł analizuje ramy prawne działalności asystenta sędziego w zakresie wsparcia organizacyjnego procesu sądowego w Ukrainie. Autor wyjaśnia rozumienie pojęcia zasad prawnych w ogóle, treść i istotę działalności asystenta sędziego w ogóle, a w szczególności w odniesieniu do procesu sądowego. Wykazano, że asystent ma znaczny zakres uprawnień w odniesieniu do organizacji procesu sądowego, co z kolei jest uważane za element jego statusu administracyjnoprawnego. Ustalono, że czynności asystenta sądowego mają znacznie szerszy zakres niż te związane z zapewnieniem przebiegu rozprawy. Ponadto autor podkreśla, że z uwagi na regulacje prawne oraz administracyjnoprawny status urzędnika, istotne jest wyraźne rozgraniczenie kompetencji asystenta sądowego i protokolanta, gdyż z uwagi na reglamentowany charakter ich działalności, mogą się one pokrywać.

Słowa kluczowe: sąd, asystent, patronat, rozprawa, zapewnienie przebiegu, ochrona praw człowieka, wymiar sprawiedliwości.

LEGAL BASIS OF THE ACTIVITY OF THE JUDGE ASSISTANT ON THE ORGANIZATIONAL SUPPORT OF THE JUDICIAL PROCESS

Oleksandr Shaparenko

*Postgraduate Student at the Department of Police Law
National Academy of Internal Affairs (Kyiv, Ukraine)
ORCID ID: 0009-0007-3713-3789
Sashokshaparenkoo@ukr.net*

The article examines the legal basis of the activity of the judge assistant regarding the organizational support of the judicial process in Ukraine. The understanding of the concept of legal principles in general, the content and essence of the activities of an assistant judge in general and in particular in relation to the judicial process is clarified. It is proved that the assistant has a significant range of powers regarding the organization of the judicial process, which in turn is considered as an element of his administrative and legal status. It is found that the activities of a court assistant are much broader in content than those associated with ensuring the conduct of the trial. In addition, attention is focused on the fact that, taking into account the provisions of normative legal acts and the administrative and legal status of a civil servant, it is important to clearly delineate the competence of the judge assistant and the secretary of the court session, since their activities may overlap taking into account the regulated.

Key words: court, assistant, patronage service, court session, enforcement, human rights protection, justice.

ПРАВОВІ ЗАСАДИ ДІЯЛЬНОСТІ ПОМІЧНИКА СУДДІ ЩОДО ОРГАНІЗАЦІЙНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СУДОВОГО ПРОЦЕСУ

Олександр Шапаренко

*аспірант кафедри поліцейського права
Національної академії внутрішніх справ (Київ, Україна)
ORCID ID: 0009-0007-3713-3789
Sashokshaparenkoo@ukr.net*

У статті досліджено правові засади діяльності помічника судді щодо організаційного забезпечення судового процесу в Україні. Уточнено розуміння поняття правових засад загалом, змісту та сутності діяльності помічника судді загалом і зокрема, щодо судового процесу. Доведено, що помічник, має значне коло повноважень щодо організації судового процесу, що в свою чергу розглядається як елемент його адміністративно-правового статусу. З'ясовано, що діяльність помічника суду є значно ширшою за змістом ніж та, що пов'язується з забезпеченням проведення судового процесу. Крім цього, акцентується увага на тому, що з урахуванням положень нормативно-правових актів і адміністративно-правового статусу державного службовця, важливим є чітке розмежування кола компетенції помічника судді та секретаря судового засідання, оскільки з урахуванням регламентованого їх діяльність може перетинатись.

Ключові слова: суд, помічник, патронатна служба, судові засідання, забезпечення проведення, правозахист, правосуддя.

Актуальність теми. На сучасному етапі становлення інституцій захисту і охорони прав і свобод людини і громадянина важливим у процедурному аспекті є створення інституційної спроможності органів державної влади протидіяти, запобігати та ліквідувати наслідки порушення прав і свобод людини і громадянина. Судова гілка влади, в свою чергу є однією з найбільш важливих у сучасному демократичному світі, її незалежність забезпечується на високому законодавчому рівні, що й регламентує непорушність визначених юридичних правил і створює підстави для подальшого правозастосування в даній сфері.

Важливим є зазначення про те, що на сьогоднішній день, особливо в умовах правового режиму воєнного стану в Україні, пріоритетним є створення належних умов функціонування судової гілки влади, котра в свою чергу, оточена та пронизана патронатними інституціями, серед яких, найбільш суттєвим є інститут помічників суддів, що характеризуються широтою повноважень, правовою регламентованістю та концептуальним значенням загалом.

Поряд із цим, питання адміністративно-правового статусу помічника судді та інших елементів відповідного патронатного механізму досліджувались багатьма вченими та дослідниками, котрі присвятили свої праці різним аспектам відповідної проблематики. До кола найбільш актуальних наукових досліджень в даній галузі слід віднести таких авторів як: Аземша І., Бабакін А., Битяк Ю., Зуй В., Гринь О., Іванищук А., Костилев О., Подорожній Є., Приймаченка Д., Радченко О., Свиридчук Н., Чепульченко Т. та інші. Водночас, стрімкий розвиток і проєвропейська та демократична трансформація сучасної правоохоронної та правоохоронної систем, а також суттєве підвищення кількості та змісту загроз пов'язаних із широкомасштабною збройною агресією росії проти України надають нового оберту потребам аналізу відповідної проблематики, зумовлюють потребу проведення новітніх, більш широких і актуальних досліджень.

Метою статті є теоретико-правова характеристика правових засад діяльності помічника судді щодо організаційного забезпечення судового процесу. Це в свою чергу зумовлює необхідність розв'язання таких дослідницьких завдань, як: 1. З'ясування сутності та змісту поняття правових засад загалом і уточнення даної категорії в контакт з предметом дослідження; 2. Обґрунтування сутності та змісту діяльності помічника судді як елементу патронатної інституції суду, що забезпечує роботу судді та проведення відповідних судових засідань; 3. Обґрунтування теоретико-правових рекомендацій щодо предмета та об'єкта дослідження, розгляд актуальних способів і методів впровадження відповідних напрацювань.

Об'єктом статті виступають суспільні відносини, в сфері діяльності судової гілки влади в Україні.

Предметом дослідження є правові засади діяльності помічника судді щодо організаційного забезпечення судового процесу.

Виклад основного матеріалу статті. Сутність та зміст категорії правових засад, перш за все характеризувався багатьма вченими, оскільки чіткого визначення даній категорії в законодавчому просторі України немає.

При цьому слід зазначити, що слово засади в сучасній українській мові тлумачать як основа чогось; те головне, на чому ґрунтується, базується що-небудь; вихідне, головне положення, принцип; основа світогляду, правило поведінки; спосіб, метод здійснення чогось (Шатерніков, 2015). Відповідно, слід указати, що засадою, в контексті права, може бути вихідне положення, основа та підстава вектору дії права загалом або окремої його галузі, що базується на законодавстві України.

Інші дослідники вказують, що засада – це достатня і (або) необхідна умова для чого-небудь: буття, пізнання, думки, діяльності. Наприклад, необхідні (але не достатні) засади матеріальних явищ – закони природи; достатні (але не необхідні) засади вчинків – їх мотиви; достатні засади суджень – інші судження (посилки) або досвід (Аверинцев, АрабОглы, Ильичев, 1989). Наведене підтверджує попередньо обґрунтовану позицію про визначеність правових засад, як таких елементів і структурних компонентів правової системи суспільства, що чітко визначають підстави, умови та вихідні положення функціонування окремого кола правовідносин.

Водночас, підходів до визначення поняття саме правових засад, у сучасному науково-теоретичному просторі також вдосталь, що дозволяє розвинути наукову дискусію з відповідного питання та проаналізувати вже здобуті надбання вчених.

К. Муравйов у роботі з питань правових засад реалізації державної політики у сфері виконання кримінальних покарань пропонує розуміти їх як систему нормативно-правових актів, якими визначаються юридичні підстави, порядок, межі та ключові орієнтири з урахуванням яких відбувається здійснення такої політики (Муравйов, 2014). Відповідно, автор обґрунтовує позицію про те, що правовими засадами є конкретні юридичні (унормовані в законодавчому порядку) положення, що слугують підставою для функціонування відповідного кола правовідносин загалом.

М. Мазепа розуміє адміністративно-правові засади правоохоронної діяльності як систему нормативно-правового забезпечення її правоохоронної діяльності, яку складає сукупність законів та підзаконних нормативних актів, що створюють правове поле для її належної організації та функціонування (Мазепа, 2012). Відповідно, слід акцентувати, що в сучасному розумінні, правовими засадами є ті положення законодавства, котрі чітко врегульовують всі елементи адміністративно-правового статусу, що включають в себе як динамічні так і статичні елементи, проте в умовах необхідності діяльності органів державної влади, їх посадових осіб виключно в межах і у спосіб визначені законодавством України, правові засади як базова, засаднича категорія набувають нового значення.

Д. Кошиков звертає увагу, що поняття «правові засади» розуміються у декількох аспектах: як система нормативно-правових актів, що регулює певну сферу суспільних відносин або функціонування їх суб'єктів; як норми права, що встановлюють певні правила діяльності суб'єктів суспільних відносин, що містяться

в законодавчих актах; як керівні начала (принципи) відповідної діяльності окремих органів, що закріплені нормами відповідних законодавчих та підзаконних актів. Дуже близьким за своїм значенням до терміну «правові засади» є поняття «правова основа». Зазначимо, що ці терміни дуже часто використовуються як синоніми, або як дуже близькі за змістом терміни, що зумовлює від нас вивчення цього питання (Кошиков, 2020). Таким чином, слід зауважити, що контексті розуміння поняття правових засад загалом є досить поліваріативним, оскільки загальносоціальне значення суттєво вирізняється від правового його змісту. Крізь призму юридичної науки та діяльності органів державної влади й їх посадових осіб, важливим є вказання про те, що засадами є ті норми законодавства, що є чинними на території України та приймаються нею, як такі що ратифіковані й предметом регулювання яких безпосередньо є окремих сегмент правовідносин.

Відповідно, оскільки предметом дослідження є правові засади діяльності помічника судді щодо організаційного забезпечення судового процесу, належить зауважити, що ці повноваження, з урахуванням їх специфіки, логічно базуються в структурі та змісті відповідного нормативно-правового акта, хоч і не повною мірою відображають весь зміст функціонування відповідного сегменту адміністративно-правового механізму.

Так, відповідно до Положення про помічника судді, така категорія як повноваження помічника судді взагалі не унормована, хоч на нашу думку зміст і сутність поняття «повноваження», чітко відображається в положеннях розділу III «Завдання, права та обов'язки помічника судді». Так, у даному розділі, серед іншого відображається, що помічник судді: здійснює підбір актів законодавства та матеріалів судової практики, які необхідні для розгляду конкретної судової справи; бере участь у попередній підготовці судових справ до розгляду, в оформленні судових справ, за дорученням судді готує проекти судових рішень, запитів, листів, інших матеріалів, пов'язаних із розглядом конкретної справи; здійснює оформлення копій судових рішень для направлення сторонам у справі та іншим учасникам справи, які беруть участь у справі відповідно до вимог процесуального законодавства, контролює своєчасність надсилання копій судових рішень; готує проекти доручень суду про виконання судами інших держав окремих процесуальних дій, про вручення судових документів з цивільних, господарських, адміністративних, кримінальних справ, про екстрадицію правопорушників на територію України; виконує інші доручення судді, що стосуються організації розгляду судових справ (Положення про помічника судді: Рішення Ради суддів України, 2018).

На нашу думку, слід розділити організаційні повноваження помічника судді з огляду на форми долучення до судового процесу в загальнотеоретичному розумінні, котрими, наприклад може бути *заочна*, що включає в себе: здійснення підбору актів законодавства та матеріалів судової практики, які необхідні для розгляду конкретної судової справи; попередня підготовка судових справ до розгляду; оформлення судових справ; підготовка проекту рішення, запитів, листів, інших матеріалів, пов'язаних із розглядом конкретної справи; оформлення копій судових рішень для направлення сторонам у справі та іншим учасникам справи, які беруть участь у справі відповідно до вимог процесуального законодавства. Крім цього, *очною* формою долучення помічника судді до організації та проведення судового засідання слід віднести його участь в ньому, як секретаря судового засідання.

Крім цього, дане Положення визначає, що помічник судді зобов'язаний своєчасно та якісно виконувати надані йому доручення, дотримуватися строків підготовки документів та виконання доручень, постійно підвищувати свій професійний рівень та кваліфікацію, дбайливо ставитись до майна суду, при виконанні своїх службових обов'язків не допускати порушень прав і свобод людини та громадянина (Положення про помічника судді: Рішення Ради суддів України, 2018). На нашу думку, окремі обов'язки помічника судді так само визначають його повноваження, оскільки несуть зобов'язальний характер і визначають міру можливої й необхідної поведінки відповідного суб'єкта. Разом із тим, відповідний нормативно-правовий акт містить також й інші нормативно-правові конструкції, що безпосередньо впливають на структуру та зміст адміністративно-правового статусу помічника судді загалом та відносно організації ним судового засідання в межах роботи суду.

За дорученням судді помічник судді: може здійснювати повноваження секретаря судового засідання під час його відсутності у разі неможливості замінити його іншим секретарем; координує роботу секретаря судового засідання та надає йому методичну та практичну допомогу, в тому числі із забезпечення фіксування судового процесу технічними засобами; здійснює перевірку своєчасності оформлення протоколів судових засідань у справах, що знаходяться в провадженні судді; здійснює контроль за своєчасною здачею до канцелярії суду та/або архіву суду секретарем судового засідання судових справ, розглянутих під головуванням судді; здійснює підготовку та оформлення статистичних даних; здійснює узагальнення судової практики, узагальнення про кількість і стан розгляду суддею судових справ усіх категорій; здійснює аналіз скасованих і змінених рішень судді після перегляду справ судами апеляційної та касаційної інстанцій (Положення про помічника судді: Рішення Ради суддів України, 2018). Відповідно, такі повноваження досить широко й змістовно наповнюють адміністративно-правовий статус працівника патронатної служби суду – помічника судді та надають йому можливість якісно забезпечити проведення судового засідання як до його початку так і під час.

Висновки. У статті досліджено правові засади діяльності помічника судді щодо організаційного забезпечення судового процесу в Україні. Уточнено розуміння поняття правових засад загалом, змісту та сутності діяльності помічника судді загалом і зокрема, щодо судового процесу. Доведено, що помічник, має значне коло повноважень щодо організації судового процесу, що в свою чергу розглядається як елемент його адміністративно-правового статусу.

З'ясовано, що діяльність помічника суду є значно ширшою за змістом ніж та, що пов'язується з забезпеченням проведення судового процесу. Крім цього, акцентується увага на тому, що з урахуванням положень нормативно-правових актів і адміністративно-правового статусу державного службовця, важливим є чітке розмежування кола компетенції помічника судді та секретаря судового засідання, оскільки з урахуванням регламентованого їх діяльність може перетинатись.

Правовими засадами діяльності помічника судді щодо організаційного забезпечення судового процесу є ті акти законодавства України, що прийняті в установленій і законній спосіб і регламентують його адміністративно-правовий статус як функційну й динамічну категорію, що насичена правами, обов'язками, повноваженнями, а також окремими елементами, як от інститут юридичної відповідальності.

Перспектива подальшого дослідження функціонування інститут помічника судді загалом і щодо організаційного забезпечення проведення судового засідання полягає в необхідності аналізу міжнародного досвіду щодо забезпечення функціонування суду загалом і розроблення окремих алгоритмів і способів реалізації цих новацій у законодавчому просторі України.

Список використаних джерел:

1. Кошиков Д.О. Сутність правових засад реалізації державної політики у сфері забезпечення економічної безпеки держави. *Вісник пенітенціарної асоціації України*. 2020. № 1(11). С. 165-175.
2. Мазепа М. Адміністративно-правові засади правоохоронної діяльності Державної служби охорони при МВС України. Харків, 2012. 263 с.
3. Муравйов К.В. До проблеми визначення поняття правові засади реалізації державної політики у сфері виконання кримінальних покарань. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. 2014. Вип. 29. Ч. 2. Т. 3. С. 154–157.
4. Положення про помічника судді: Рішення Ради Суддів України від 18 травня 2018 року № 21.
5. *Философский энциклопедический словарь / Редкол. : С.С. Аверинцев, Э.А. АрабОглы, Л.Ф. Ильичев и др.* 2-е изд. М. : Сов. энциклопедия, 1989. 815 с.
6. Шатерніков М.І. Теоретичні підходи до визначення поняття «правові засади діяльності господарських судів». *Європейські перспективи*. 2015. № 6. С. 108-112.

References:

1. Koshykov, D.O. (2020). Sutnist pravovykh zasad realizatsii derzhavnoi polityky u sferi zabezpechennia ekonomichnoi bezpeky derzhavy [The essence of the legal basis for the implementation of state policy in the sphere of ensuring the economic security of the state]. *Visnyk penitentsiarnoi asotsiatsii Ukrainy*. № 1(11). pp. 165-175. [in Ukrainian].
2. Mazepa, M. (2012). Administratyvno-pravovi zasady pravookhoronnoi diialnosti Derzhavnoi sluzhby okhorony pry MVS Ukrainy [Administrative and legal principles of law enforcement activities of the State Security Service under the Ministry of Internal Affairs of Ukraine]. *Xarkiv*, 263 p. [in Ukrainian].
3. Muraviov, K.V. (2014). Do problemy vyznachennia poniattia pravovi zasady realizatsii derzhavnoi polityky u sferi vykonannia kryminalnykh pokaran [To the problem of defining the concept of the legal basis of the implementation of state policy in the field of execution of criminal punishments]. *Naukovyi visnyk Uzhhorodskoho natsionalnoho universytetu*. Vyp. 29. Ch. 2. T. 3. pp. 154–157. [in Ukrainian].
4. Polozhennia pro pomichnyka suddi [Regulations on the assistant judge]: Rishennia Rady suddiv Ukrainy vid 18 travnia 2018 roku № 21. [in Ukrainian].
5. Averintsev, S.S., ArabOglyi, E.A., Ilichev, L.F. (Eds.). (1989). *Filosofskiy entsiklopedicheskiy slovar* [Philosophical encyclopedic dictionary]. M. : Sov. entsiklopediya. 815 p. [in Russian].
6. Shaternikov, M.I. (2015). Teoretychni pidkhody do vyznachennia poniattia «pravovi zasady diialnosti hospodarskykh sudiv» [Theoretical approaches to the definition of the concept of "legal basis of activity of commercial courts"]. *Yevropeiski perspektivy*. № 6. pp. 108-112. [in Ukrainian].